

Motion till riksdagen

1986/87:Ju114

Elving Andersson m. fl. (c)

Ändring i brottsbalken m. m. (s. k. kontraktsvård m. m.) (prop. 1986/87:106)

Inledning

60 % av de intagna i kriminalvårdsanstalt har missbruksproblem. I många fall är missbruket en orsak till brottsligheten. Möjligheterna att inom nuvarande påföljdssystem rehabilitera en missbrukare till ett socialt accepterat liv är begränsade.

I detta sammanhang finns anledning understryka att centerpartiet i motioner till riksdagen, bl. a. motion 1986/87:So280 om narkotikapolitik, föreslagit insatser för att förbättra behandlingsmöjligheterna inom kriminalvården.

Ett fängelsestraff är den kraftigaste sanktion som vårt påföljdssystem rymmer. Straffet som sådant är inte rehabiliterande. Av allmänpreventiva skäl är det dock nödvändigt att samhället har möjligheter att vidta kraftiga frihetsinskränkande sanktioner vid allvarliga lagöverträdelser.

Verkställigheten av ett fängelsestraff kan endast i mindre utsträckning utformas så att de intagna rehabiliteras. Frivården har däremot organiserats så att särskilda stödfunktioner kan riktas till de dömdas stöd. Dess värre har frivårdens insatser endast till en del visat sig vara verkningsfulla.

Behoven av vård och behandling för många intagna är väl dokumenterade. Under en följd av år har också möjligheterna att förbättra kriminalvårdens behandlingsresurser, inom ramen för de grundläggande principer som styr vårt rättsväsende, diskuterats.

Centerpartiet har under en följd av år föreslagit att påföljdssystemet skall reformeras så att domstolarna kan döma lagöverträdare till en påföljd som inom sig rymmer stora behandlings- och vårdinsatser. Enligt vår mening finns möjligheter att, med beaktande av såväl allmänpreventiva som individualpreventiva överväganden, reformera påföljdssystemet i denna riktning.

Påföljden villkorligt fängelse kombinerad med föreskrifter om kontraktsvård uppfyller allmänpreventionens krav samtidigt som kontraktsvården kan utformas så att individualpreventiva behov kan tillgodoses. Denna påföljdsform bör i huvudsak komma lagöverträdare med grava missbruksproblem till del. Därutöver bör domstolarna kunna meddela föreskrifter om samhällstjänst att kombineras med nuvarande påföljder som fängelsestraff, villkorlig dom och skyddstillsyn, liksom den av oss föreslagna påföljden villkorligt fängelse.

Frivårdskommittén har på regeringens uppdrag prövat möjligheterna att i det svenska påföljdssystemet införa alternativa påföljder till fängelsestraff. Kommittén har i sitt slutbetänkande "Nya alternativ till frihetsstraff" (SOU 1984:32) föreslagit att påföljden villkorligt fängelse kombinerat med kontraktsvård införs.

Av kommitténs förslag framgår att villkorligt fängelse i kombination med kontraktsvård skall vara ett påföljdsalternativ i det fall den tilltalade har särskilda vård- och behandlingsbehov främst på grund av missbruk och straffet för brottet inte överstiger två års fängelse. Vårdkontraktet skall vara bindande för den tilltalade. I det fall kontraktet bryts skall det villkorliga fängelsestraffet avtjänas i sin helhet. Undantag från denna princip kan i vissa fall medges.

Propositionens förslag

I proposition 1986/87:106 om ändring i brottsbalken m. m. (s. k. kontraktsvård m. m.) föreslår regeringen att påföljden skyddstillsyn skall kunna kombineras med föreskrifter om kontraktsvård. Skrivna kontrakt mellan den dömda och kriminalvården skall inte vara obligatoriska. Vidare anføres att kravet på drogfrihet skall kunna vara dispositivt i behandlingsplanen.

Den dömdes samtycke till vård och behandling är dock en förutsättning för domslutet. I domslutet skall domstolen ange det fängelsestraff som skulle vara alternativet till domen om skyddstillsyn. Om kontraktsvården avbryts av den dömda skall domen om skyddstillsyn prövas på sedvanligt sätt.

Vårt förslag

Enligt vår mening innebär den i propositionen föreslagna konstruktionen att de allmänpreventiva kraven inte tillgodoses i tillräcklig omfattning. Därutöver uppfyller förslaget inte de krav på enkelhet och förutsäkrbarhet som lagstiftningen rimligen bör uppfylla. Förslaget ger också utrymme för kritik när det gäller frågor rörande avvägning mellan det utdömda straffet och den lagstridiga gärningen. Vi kan därför inte acceptera det begränsade förslaget om kontraktsvård i enlighet med propositionen.

Däremot finner vi frivårdskommitténs förslag väl underbyggt. Kombinationen villkorligt fängelse och kontraktsvård tar hänsyn till kraven på allmänprevention samtidigt som den ger utrymme för de individualpreventiva kraven.

Kontraktsvård skall därför enligt vår mening vara en möjlig påföljd i det fall den tilltalades brottsliga verksamhet till stor del kan anses orsakat av missbruk och straffet för gärningen inte överstiger två år. Enligt vår mening bör domstolen även ha möjligheter i det fall synnerliga skäl talar härför att utdöma denna påföljd även om den tilltalade inte är missbrukare men där orsakerna till lagöverträdelsen är sådana att ett klart uttalat behandlingsbehov föreligger och att kontraktsvård kan beräknas ha betydligt bättre effekter än fängelse.

Ett kontrakt om vård måste innehålla krav på drogfrihet under behandlingstiden liksom möjligheter att kontrollera att detta krav efterlevs. Självklart skall ett ingånget kontrakt vara bindande för den tilltalade. Den erbjudna vården måste i princip fullföljas i sin helhet för att det utdömda fängelsestraffet inte skall gå i verkställighet.

Riksdagen bör därför besluta att av regeringen begära förslag till införande av en ny påföljd villkorligt fängelse att kunna kombineras med kontraktsvård så som i motionen anförts.

Samhällstjänst

En minoritet i frivårdskommittén föreslog att påföljden samhällstjänst införas på försök under en begränsad period. Ett antal remissinstanser ställde sig positiva till minoritetens förslag.

Därefter har den positiva inställningen till påföljden samhällstjänst ytterligare förstärkts. Ett exempel på detta är kriminalvårdsstyrelsens yttrande över fängelsestraffkommitténs betänkande Påföljd för brott (SOU 1986:13 – 15) vari anförts:

”Så gott som samtliga europeiska länder har numera erfarenheter av s. k. samhällstjänst. Styrelsen har i yttrande över frivårdskommitténs slutbetänkande ”Nya alternativ till frihetsstraff” ställt sig tveksam till detta påföljdsalternativ. Styrelsen har emellertid numera fått anledning ompröva sin inställning, inte minst med hänsyn till de positiva erfarenheterna i bl. a. Danmark och Norge, där man det senaste året ytterligare byggt ut samhällstjänsten. Med hänsyn härtill är styrelsen nu inte främmande för en försöksverksamhet även i Sverige.”

Propositionens förslag

Föredragande statsråd anför i propositionen att det för närvarande inte finns skäl att införa samhällstjänst som en ny påföljd. Skälen för statsrådets ställningstagande anges vara att arbetsförmågan hos de fängelsedömda är begränsad samt att arbete i det svenska samhället är en förmån och inte en skyldighet.

Vårt förslag

Samhällstjänst är en del i påföljdssystemet i många västeuropeiska länder. Internationella erfarenheter visar också att samhällstjänst kan vara en värdefull del i de rättsvårdande myndigheternas arbete för att återanpassa lagöverträdare.

Centerpartiet anser att många skäl talar för att nu införa påföljden samhällstjänst på försök i Sverige. Det finns inte anledning att ytterligare dröja för att avvakta internationella erfarenheter. De internationella erfarenheterna av samhällstjänst är så väl dokumenterade att de väl kan ligga till grund för en sådan reform.

Vi avvisar statsrådets skäl för att avstå från reformen och hävdar, i motsats till vad som anförts i propositionen, att en majoritet av de i fängelse intagna väl har en sådan arbetsförmåga som torde erfordras för att kunna delta i samhällstjänst. Många intagna på kriminalvårdsanstalter är dock i stort behov av arbetsträning i normala samhällsmiljöer. För dem är en möj-

lighet till samhällstjänst värdefull som ett komplement till andra arbetsträ-
nande insatser i samhället.

Mot. 1986/87
Jul14

Enligt centerpartiets mening är det viktigt att samhällstjänsten organiseras så att folkrörelser och andra ideella organisationer engageras i arbetet. Inte minst de fackliga organisationerna har stora möjligheter att på ett positivt sätt delta i arbete för att planera meningsfulla uppgifter inom ramen för samhällstjänsten.

Eftersom vi anser att påföljdsformen bör införas på försök är det angeläget att domstolarna får utrymme att kombinera påföljden samhällstjänst med såväl villkorligt fängelse som andra påföljdsformer.

Riksdagen bör därför av regeringen begära förslag till införande av påföljden samhällstjänst så som i motionen förordas.

Hemställan

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi

1. att riksdagen beslutar att, med avslag på propositionen i denna del, av regeringen begära förslag om införande av påföljden villkorligt fängelse i kombination med kontraktsvård så som i motionen anförts,
2. att riksdagen beslutar att, med avslag på propositionen i denna del, av regeringen begära förslag om införande av påföljden samhällstjänst så som motionen förordar.

Stockholm den 2 april 1987

Elving Andersson (c)

Gunilla André (c)

Bengt Kindbom (c)

Britta Hammarbacken (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Ingbritt Irhammar (c)